

bulteno

de Esperantista Klubo en Prago 4/1993
de Esperantista Klubo en Brno 3/1993 (205)

Umberto Eco o esperantu

Umberto Eco je nejen oblíbeným autorem románu "Jméno růže" a "Faucoultovo kyvadlo". Je spoluzakladatelem soustavy vědeckých znaků nazývaných "sémiotika", má nadání vést vědecké výzkumy a vyvozovat z nich závěry pochopitelné všem. Byl vybrán do 21-členné "Rady moudrých" Uneska, jejímž úkolem je podávat návrhy pro příští konferenci Světové organizace pro vědu, kulturu a výchovu a připravit tak důležitou roli, kterou Unesco sehraje na konci tohoto století.

V roce 1992 byl Eco pozván do Paříže jako zahraniční profesor College de France, vědeckého institutu, jehož konference jsou veřejné. Cyklus jeho přednášek, který trval od října 1992 do ledna 1993, měl název "Hledání dokonalého jazyka."

Eco zpracoval nejprve historii filozofické koncepce, podle níž jsou přirozené jazyky rozdílné a na jejichž filozofických základech je třeba vypracovat logický a dokonalý jazyk. Poté, co se blíže seznámil s esperantem, zaujalo jej a věnoval mu dvě samostatné přednášky.

Ecova pojednání vzbudila pochopitelný zájem esperantského tisku a mnoho článků se zabývalo jeho názory na esperanto. (Esperanto, prosinec 1992, str. 201, únor 1993, str. 21, Francouzský esperantista 1993, str. 67). K jeho rozhovoru s esperantisty Francoisem Lo Jacomem a Istvánem Ertlem se znovu vracíme výňatkem nejzajímavějších pasáží:

ECO: Otázka, zda je možno překládat z jazyka do jazyka, je starý filozofický problém, avšak dosud byla prozkoumána nedostatečně. Nyní je poprvé v historii projednávána zcela seriózně. Myslím, že tato otázka má pro vás základní význam, protože esperanto může existovat jen tehdy, přijmeme-li princip, že překládání možné je. Kdyby existoval dokonalý jazyk, byl by měřítkem všech možných překladů. Když takové měřítko nemáme, může mostový jazyk existovat jen za podmínky, že lze překládat z každého jazyka do každého. Mostový jazyk by zdánlivě měl překládání vymýtit, jenže právě naopak, překládání je princip, který ospravedlňuje existenci mostových jazyků.

LO JACOMO: Podle některých průzkumů znají esperantisté více jazyků než průměrný člověk, a jsou proco citlivější i k problémům překládání.

ECO: To mě nepřekvapuje. Kdo se učí druhý jazyk, je vždy přístupnější naučit se ještě třetí řeč, kterou možná časem zapomene, ale přesto ... Lidská mysl má k mnohojazyčnosti určité predispozice.

ERTL: Domníváte se, že jde o vrozenou mentální připravenost, nikoliv o propedeutický účinek již naučených jazyků?

ECO: Jednou jsem udělal malý pokus. Jednoho rána jsem ukázal na máslo a zeptal se svého syna: Co je to?

- *Burro* (máslo)
- Ale není to také *Butter*?
- Ano, povídá on, je to taky *Butter*.

Rozlomil jsem chleba a zeptal se: Které z nich je *burro* a které *Butter*?

- Obě jsou současně *burro* i *Butter*.

Mohl jsem tedy konstatovat, že pro něj nedošlo k rozdělení reality. Když člověk od narození ví, že předměty mohou mít dva názvy, to už připravuje jeho mysl na to, že může být i nějaký název třetí. O dvoujazyčnosti se toho ještě málo ví, ale dnes, když se mezinárodní manželství stávají v Evropě běžnou záležitostí, bude snad tato otázka lépe prozkoumána.

ERTL: Na Univerzitě La Sapienza v Římě se připravuje experiment s dvaceti těhotnými ženami, jejichž děti budou mít jako jeden z jazyků esperanto.

ECO: Opravdu? Nicméně každá forma esperantské dvoujazyčnosti posune esperanto do pozice menšinové, protože na ulici se mluví jazykem okolí. On totiž ten mýtus o mateřském jazyce není pravdivý: děti se neztotožňují s mateřským jazykem, nýbrž s jazykem paní domácí... Moji synové se v Itálii naučili německy od své matky, ale jazyk, který používali mezi sebou, byla italština.

LO JACOMO: Jazyky vždy odpovídají určité komunikační potřebě. Odmítáme jazyk, který se používá v komunikační situaci, kterou si nepřejeme. Kdo se cítí dobře na ulici, automaticky přijímá jazyk ulice, a má-li konflikt s rodiči, odmítá jejich jazyk ... jsou to klasické situace.

Vedle lingvistického pohledu vezněme do úvahy i pocity vázané k jazyku. Z tohoto pohledu se esperanto odlišuje od ostatních jazyků. Obvykle naučit se určitý jazyk znamená pokus integrovat se do skupiny, která jím hovoří, zatímco esperantisté se naopak snaží uniknout ze skupiny, která tvoří jejich přirozené prostředí.

ECO: Ale na druhé straně člověk může být emotivně vázán k esperantskému společenství. V životě vznikají zvláštní emotivní vazby: stále hovořím francouzsky s těmi americkými přáteli, s nimiž jsem mluvil poprvé právě ve francouzštině. Během jedné ze svých přednášek jsem si zažertoval, že mostový jazyk lze použít pro veřejné záležitosti, ale sotva ho kdo použije při milování. Tehdy jsem obdržel od jedné studentky trochu rozpačitý dopis: "Pane, mýlíte se. Esperantem se lze docela dobře milovat. Já to aspoň dělám." Nevěděl jsem, není-li to náhodou nabídka...

Ano, existuje-li emotivní vazba k esperantskému společenství, pak mohu pochopit, že se esperantisté esperantsky i milují.

ERTL: Takže někteří lidé jsou citově vázání na esperanto. Ale jiní se ho možná bojí. Je takový strach oprávněný?

ECO: Ne, myslím, že se esperanta nikdo nebojí. Obecný postoj je nezájem. . .

ERTL: Nebo nevědomost?

ECO: Ano. Například já. Před šesti měsíci jsem na esperanto doslova kašlal. Opravdu. Přestože jsem vzorek vzdělaného člověka s velikou dávkou zvědavosti. Bylo třeba pustit se do "Hledání dokonalého jazyka", což je téma mých přednášek na College de France, abych se dostal k mezinárodním jazykům.

Zpočátku jsem se domníval, že je nemožné uvést umělý jazyk do života, protože historie ukázala nereálnost takové utopie. Má další námitka pramenila z názorů Whorfových, podle kterého každý jazyk vyjadřuje i určitý světový názor. Žádný jazyk nemůže být neutrální, protože světový názor, který vnucuje, se dostává do konfliktu se světovými názory vnucovanými jinými jazyky.

Musím ale říci, že jakmile jsem se z vědeckých důvodů začal obírat esperantem, změnil jsem své stanovisko a přijal pružnější postoj.

Skutečnost, že se jindy v historii nepodařilo zavést umělý jazyk, je argument bezpochyby velmi silný, avšak ne rozhodující. Stejným způsobem se argumentovalo při dokazování, že nelze přistát na Měsíci! Princip, že není možné zavést mezinárodní jazyk do praxe, platil do věčného, ale zítra se situace může změnit. Podívejte se na Albánii: během jedné generace Italové nechtěně vnutili Albáncům italštinu jednoduše tím, že ti byli každý večer vystaveni vlivu italské televize. Dnešní mládež mluví více méně dobře anglicky díky moci hromadných sdělovacích prostředků. Žijeme v historické době, kdy se snadněji přijímají jazyky, a to i umělé.

Ostatně, umělost esperanta není nevýhodou. Než jsem se s esperantem blíže seznámil, také mně vadila jeho umělost. Jenže kdybych nevěděl, že se jedná o umělý jazyk, považoval bych ho za

přirozenou řeč.

Jiný argument proti mezinárodním jazykům, citovaný už filozofem Fontenellem, je sobectví vlád, které nemají zájem podporovat mezinárodní jazyk, protože raději chtějí rozšířit svůj vlastní. Jenže právě dnes toto sobectví může vlády přimět k tomu, aby esperanto podpořily.

Vidím, co se nyní děje ve Francii: stále se mluví o nebezpečí hrozcím z angličtiny, ale skutečným strašidlem je pro Francouze němčina. Brzy rádi podpoří mostový jazyk, jen aby přibrzdili jiný jazyk. Pak by odpor instancí mohl zmizet.

Zůstává mi jen jedna závažná námitka. Totiž že každý mluvený jazyk prožívá proměny, takže když se mezinárodní jazyk rozšíří, hrozí mu buď rozpad nebo naopak přílišná kontrola jako u klasické francouzštiny... To je základní námitka, ale protože nám chybí historické zkušenosti, nemůžeme v tomto směru nic rozhodného tvrdit. Nejdřív by se deset milionů Japonců muselo esperantu naučit a užívat je, abychom mohli posoudit, zda se japonské esperanto stalo nářečím či ne.

ERTL: Jak jste řekl, za každým jazykem se skrývá nějaký světonázor. Myslíte si, že to platí i o esperantu? Není spíše přirozenou dorozumívací křížovatkou různých světonázorů?

ECO: Na to vám nemohu odpovědět, protože sám esperantem nemluví, třebaže jsem studoval jeho mluvnici. Jak a nakolik určitý jazyk zformoval váš světonázor, to poznáte až během učení tohoto jazyka. V zásadě mohu přijmout názor, že smíšený jazyk, který přejal lexikální a syntaktické struktury z různých jazyků, může světonázorové zvláštnosti těchto zdrojových jazyků zredukovat. Ale pokud se jedná o seriózní jazyk (mám na mysli autonomní jazykový svět), pak předpokládám, že určitý světový názor prosazuje.

LO JACOMO: Zatímco jazyky obvykle vnucují určitý světový názor, ptám se, zda v případě esperanta to není spíše určitý světonázor, který vede k učení se tomuto jazyku.

ECO: Právě, to je jeden z mých objevů během posledních šesti měsíců. Musím uznat, že na rozdíl od jiných projektů mezinárodní řeči, stojí za esperantem určitá ideologie, což vysvětluje, proč vydrželo, zatímco ostatní pokusy padly. Existuje esperantské "náboženství", které vede lidi k učení a mluvení. Angličtinu se dnes lidé učí z praktických důvodů. Ale mohou existovat i silné ideové motivace k učení se jazykům.

LO JACOMO: Na esperanto lze pohlížet z více rovin: nejdříve jako na projekt; pak jako na jazyk, který prodělal fázi projektu a vyvíjel se; nakonec lze sociologicky a psychologicky zvážit vše, co se týká esperanta, co bychom mohli nazvat esperantským fenoménem. Který z těchto tří pohledů vás zajímá nejvíce?

ECO: Pro mě je poněkud nesnadné odpovědět. Esperanto by mě mohlo jednou zajímat jako jazykový mechanismus. Ale dosud jsem se touto otázkou dostatečně nezabýval. Řekněme, že hlavně jeho historie a ideologie se mi zdají být zajímavými jevy: jsou jeho neznámou stranou. Lidé vnímají esperanto stále jen jako nabízený nástroj. Nevědí nic o idealistickém elánu, který ho oživuje. A přesto, já jsem byl okouzlen životopisem Zamenhofovým. Měli byste více dát ve známost tuto stránku hnutí! Proč ještě nikdo nenatočil film o Zamenhofovi? Historicko-ideová stránka esperanta zůstává absolutně neznámá.

*Překlad: Ludmila Novotná, Miroslav Malovec
Výběr: Karel Daněk*

Alvoko: Esperantistoj - homaranoj, registru senkoste vian adreson en Tutmonda Homaranista Adresaro! Skribu al la adreso: Helmut Welger, Info-Servo, Bismarckstr. 28, D-35037, MARBURG, Germanio

DECEMBRO:

6. Suno kaj la vivo	J. Mráz
13. Vespero okaze de la naskiĝdatreveno de L.L.Zamenhof	J. Patera
20. Kristnaska vespero - en ĝia kadro: Solena programo honore al la jubileo de s-ano Jaroslav Mařík, honora membro de UEA, honora membro de ĈEA kaj honora prezidanto de Esperantista Klubo en Praha	
27. Silvestra vespero kun anekdotoj	ĉiuj

Esperantista Klubo Brno :

kunvenoj regule ĉiumarde (esceptoj indikitaj) ja la 19.00 horo en SPOJKLUB, Šilingrovo nám.3/4, enirejo el Dominikánská-etrato

NOVEMBRO:

2. ... kursoj kaj kunveno ne okazos ..	
9. Vespero plena de sorĉoj	L. Rýznar, Svitavy
16. Konstruado de subakvaj "dometoj"	RNDr. E. Wohlgemuth
23. Vojaĝo tra Skandinavio (diapozitivaj)	J. Handlová
30. Pri nocio en terminologio	Ing. Werner

DECEMBRO

7. Ĉe la Dia tombo en Jerusalemo (diapozitivaj)	J. Veselá
14. Araba ŝejko Músa ar Ruejli, d-ro Alois Musil	J. Vondroušek
21. Antaŭkristnaska vespero	M. Lorková
28. ... kursoj kaj kunveno ne okazos ...	

En la programo de Radio Praha "Koncerto je deziroj de aŭskultantoj", en septembro 1993, eksonis muziko de Beethoven sub la devizo "Esperanto kaj muziko kunigas homojn" (laŭ deziro de d-ro Josef Kavka, CSc.)

La internacia PEN-klubo rilatis ĝis nun negative al Esperanto. Fine, laŭ Radio Varsovio 19.9.1993, la lasta PEN-kongreso rekonis Esperanton "literatura lingvo". - Post la rezolucio de UNESCO plua grava rekono de la valoro de Esperanto.

Kluban ekskurson al la "tombo" de brava fidela ĉevalo Ŝemík en Neumětely (E-klubo Praha) partoprenis 8.9.1993 la membroj Bínová kaj Mařík (ing. Pluhař netrovinte nin en la stacidomo Smíchov, rezignis). Evidente niaj klubanoj ne ŝatas ekskursi. Kia kontrasto kun la antaŭmilita regula kaj plurmembra ekskursado!

-jm-

78. svĕtový kongres esperanta letos ve Valencii přivítal 1700 účastníků ze 65 zemí. Oficiální pozdrav kongresu zaslal **generální tajemník OSN Boutros Boutros Ghali**, jímž vyjádřil Světovému esperantskému svazu chválu za hodnotný program společného jazyka, který se pokouší spojit lidi celého světa k výměně ideí a přispět tak ke vzájemnému porozumění. Rovněž **generální ředitel UNESCO Federico Mayor Zaragoza** ve svém pozdravu vysoce ocenil snahu přispět k budování světa, ve kterém různost kultur nečiní obtíží jednotě světa. **Spisovatel Camilo José Cela**, nositel Nobelovy ceny, zaslal kongresu poselství, ve kterém s velkou úctou a

vážností přeje úspěch vznešenému úsilí dát světu jazyk, který by mohl lidstvu zaručit mír a svornost. **Papež Jan Pavel II.** zaslal kongresu své popřehnutí a ve svém poselství sjezdu povzbuzuje k pokračování v ušlechtilé snaze přispět k vytvoření světa, v němž by vládlo dorozumění a jednota a nabádá účastníky, reprezentanty různých zemí, kultur a víry, mluvící společným jazykem, ukázat svým příkladem bratrství, které, bez jakékoliv diskriminace, by mělo vládnout mezi všemi lidmi, členy velké rodiny, a posílit jejich kolektivní uvědomění budovatelů pokoje a míru.

78. světový kongres esperanta byl skutečně velkou kulturní událostí. K hlavnímu kongresovému tématu "Vzdělání pro 21. století" probíhaly diskuse po celý kongresový týden, diskuse a setkání se střídaly s kulturními pořady - 4 divadelní představení, 4 koncerty, folklorní večer, španělský národní večer, ekumenická mše, kabaret slavné Emily Barlastonové, vystoupení tanečních skupin, mezinárodního pěveckého sboru, desítky pracovních schůzí jednotlivých sekcí a semináře, aukce vzácných esperantských knih, banket, ples, zájezdy - celkově na 200 různých akcí. Na kongresové universitě přednášelo 8 universitních profesorů ze 7 zemí. Souběžně probíhal tradiční dětský kongres, letos se ho zúčastnilo 47 dětí ze 14 zemí, pořadatelé pro ně připravili nejen bohatý program, ale i množství dárků. Pro starší děti, 13 až 17-leté, se uskutečnilo 2. esperantské gymnázium s modelovou výukou v esperantu pod patronací ILEI (Mezinárodního sdružení esperantistů – pedagogů), kterého se zúčastnila desítky dětí z osmi zemí. První proběhlo v minulém roce úspěšně v Bratislavě.

Velmi dobře bylo zabezpečeno zpravodajství z kongresu: jak domácí, tak i četné zahraniční sdělovací prostředky (rozhlasové stanice, polský rozhlas i televize) denně přinášely z kongresu zpravodajství a zajímavé rozhovory.

Příští 79. kongres esperanta se uskuteční v korejském Seulu, kde již byly zahájeny velkolepé přípravy. Pro rok 1995 Světová esperantská asociace (UEA) již přijala pozvání města Tampere k pořádání 80. světového kongresu esperanta ve Finsku.

Jules Verne napsal krátce před svou smrtí knihu s názvem "Voyage d'études" (Studijní cesta), jejímž hlavním tématem je esperanto. Dílo se však ztratilo a tím byl dán prostor pochybám, zda vůbec bylo napsáno. Nedávno městská rada v Nantes, rodném městě J. Verna, která vlastní spisovatelovy rukopisy, objevila mezi nedokončenými romány i rukopis jeho "Voyage d'études". Doufejme, že se francouzští esperantisté postarají o překlad tohoto díla do esperanta.

Komisi pro vyučování mezinárodního jazyka na základních školách s jazykovou orientací a na dalších stupních škol zřídila letos v květnu italská ministrině školství Rosa Russo Jervolino. Tato iniciativa italské vlády je výsledkem akce Radikální esperantská asociace a meziparlamentní skupiny pro reformu jazykové výuky na školách v Itálii.

Jiří Středa:

Pri Jurášek, kiel li iĝis Sankta Jurášek Respektinda
teatraĵo por unu pupaktorino kaj abundo da pupoj
tradukis M. Malovec

Sub la blua firmamento, nokte brodita per arĝentaj kaj oraj butonoj, trans naŭ montetoj, sep herbejoj kaj kvin riveretoj, kuŝis malgranda reĝlando. Vivis tie amindaj homoj - en nombro nekalkulebla.

Nia tabelo rakontas pri sinjoro reĝo kaj pri pantrinjo reĝino, kiuj havis fileton, etulon-bebonkoboldon, kiun en la tabela reĝlando neniuj alie ol: "La Malgranda Jurášek."

Kiam la reĝido estis ankoraŭ bubeto kvazaŭ efektiva koboldo, li eĉ ne pensis koleri pro tio, ke oni alparolas lin "vi nia Malgranda Jurášek!" Sed ve, kiam li iomete kreskis! Li tuj grimacis kiel

diablido, koleris, nubmienis, kiam iu diris al li: "tion vi ne rajtas fari, Malgranda Jurášek!" Li estis ja granda! Lia kapo jam atingis ĝis la ora zonrimeno de la sinjoro reĝa patro kaj ĝis super la reĝina jupo de la patrino.

Kiam li tiel grimacis, furiozis kaj nubmienis, sinjoro reĝo ĉiam nur ridis kaj provokis lin: "Vi devas pruvi al ni, ke vi ne plu estas Malgranda Jurášek."

"Mi pruvos," koleris Jurášek.

"Mi dezirus scii, kiamaniere," ridis plu paĉjo reĝo.

"Kion devas fari reĝido por pruvi, ke li jam estas granda?" demandis Jurášek la reĝan paĉjon.

"Ion bravan," respondis la reĝa paĉjo.

"Nur ne trafu lin malfeliĉo, paĉjo. Li estas ja ankoraŭ nia Malgranda Jurášek," aldonis ploreme panjo reĝino.

"Mi ne estas Malgranda Jurášek," koleris la malgranda reĝido.

"Bone!" diris paĉjo reĝo. "Vi devas do liberigi iun reĝidinon el kaptiteco ĉe kruela drako. Ĝi devus esti drako trikapa, sed prefere sepkapa, por ke la heroaĵo meritu la penon."

Kaj estis decidite. La Malgranda Jurášek foriros en la mondon serĉi kruelan drakon por liberigi reĝidinon.

Koncerne reĝidinojn, tiuj neniam malabundis en fabeloj. En tiuj tempoj en ĉiu kastelo vivis du aŭ tri reĝidinoj. Sed drakoj estis raraj. Mankis drakoj, mankis ankaŭ malliberigitaj reĝidinoj. Sed la Malgranda Jurášek ne sciis tion kaj preparis sin por la vojo.

El la ĉevalo li ricevis punktomakulan virĉevalon, de la panjo ion frandan por la mansako kaj de la reĝa paĉjo kelkajn saĝajn konsilojn por la vojaĝo.

Kaj tiel la Malgranda Jurášek la unuan fojon vojaĝis en la mondon. Li rajdis sur la punktomakula ĉevalo, la henanta amiko, trans naŭ montetojn, sep herbejojn kaj kvin riveretojn. La vojo antaŭ ili serpentumis, dekstren maldekstren, la serpentumado preskaŭ konfuzis la kapon de la Malgranda Jurášek. Kaj la finon li vidis nenie.

Fine ili venis al monteto la plej monta el ĉiuj montetoj. Ĝi estis tiom alta, ke la blankaj, petolemaj nubetoj gratis siajn dorsojn sur ĝia pinto, kiel ŝafoj faras ĉe bariloj.

"Mi marŝos supren kaj mi vidos," decidis Jurášek kaj marŝis.

Komprenu, marŝi supren sur tiel kruta deklivo surhavante kirason, ne estas facila amuzo. Kiom da paŝoj, stumbloj, saltetoj, glitoj kaj preskaŭaj faloj!

daŭrigota

Bulteno vydávající:

Klub esperantistů v Praze, poštovní příhrádka 1069, 111 21 Praha 1

Klub esperantistů v Brně, poštovní příhrádka 154, 657 54 Brno 2

Toto číslo připravili: J.Mařík, J.Patera (Praha); J.Vondroušek, M.Malovec, K.Daněk (Brno)

Naše knižní nabídka:

Ing. Jan Werner: Matematika vortaro (esp.,ĉes.,něm.)	39 Kč
Fr. Kožík: Lumo en tenebroj (pri Komenio)	26 Kč
Doktoro Johano Faŭsto (popola puĉetraĵo)	20 Kč

NOVINOVÁ ZÁSILKA

podávací pošta Brno 2, Snížené výplatné povoleno 7.3.1990, JmRS Brno, č.j. P/3 - 2982